

Ag

Tullsta

Tullsta 4:12 och 4:20
Kila, Sala, Västmanland
Helmut Bergold

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Västmanlands län med platsen
för utredningen markerad i rött.*

© 2020 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2020:16

Författare Helmut Bergold

Kvalitetsgranskning Ebba Knabe

Grafisk form Nina Balknäs

Omslagsfoto Bastubyggnaden från 1930-talet som fanns på platsen.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_200001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2020:16

ARKEOLOGISK UTREDNING

Tullsta

Tullsta 4:12 och 4:20
Kila, Sala, Västmanland

Helmut Bergold

Lst dnr 431-6801-2020

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Västmanland
Kommun	Sala
Landskap	Västmanland
Socken	Kila
Fastigheter	Tullsta 4:12 och 4:20

Fornlämningsnummer	—
Lämningstyp	—
Datering	—

Typ av undersökning	Utredning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2020-02-06
Länsstyrelsens diarienummer	431-6801-2020
Uppdragsnummer i Fornreg	202000197
Arkeologgruppens projektnummer	P20015

Projektledare	Helmut Bergold
Fältpersonal	Helmut Bergold, Ebba Knabe

Undersökningstid	2020-02-25
Undersökt yta	130 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

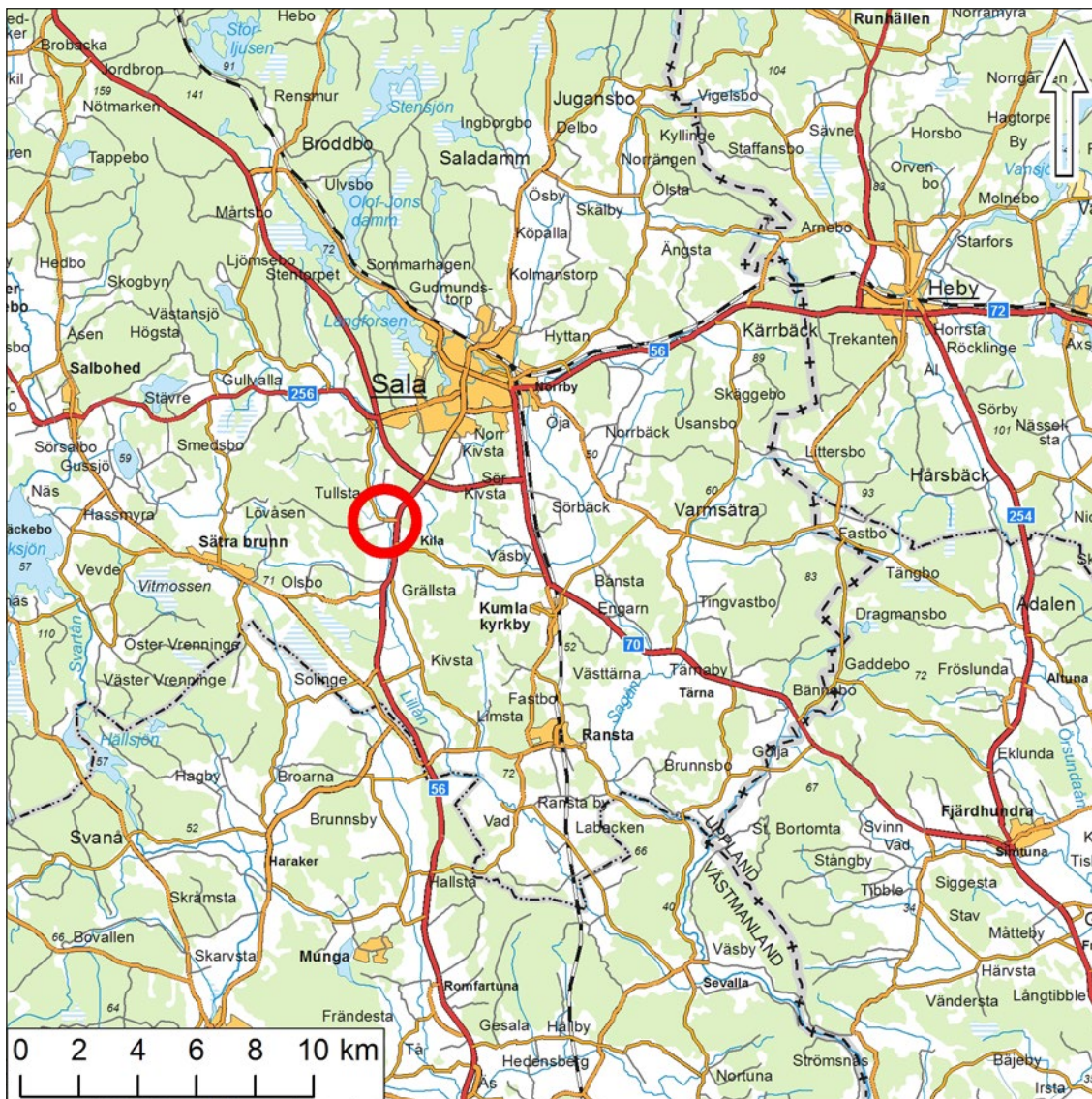
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och målgrupper	8
Metod och genomförande	9
Kart- och arkivstudier	9
Utredningsgrävning	9
Resultat	10
Kart- och arkivstudier	10
Utredningsgrävning	10
Tolkning	14
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	14
Referenser	15
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	16

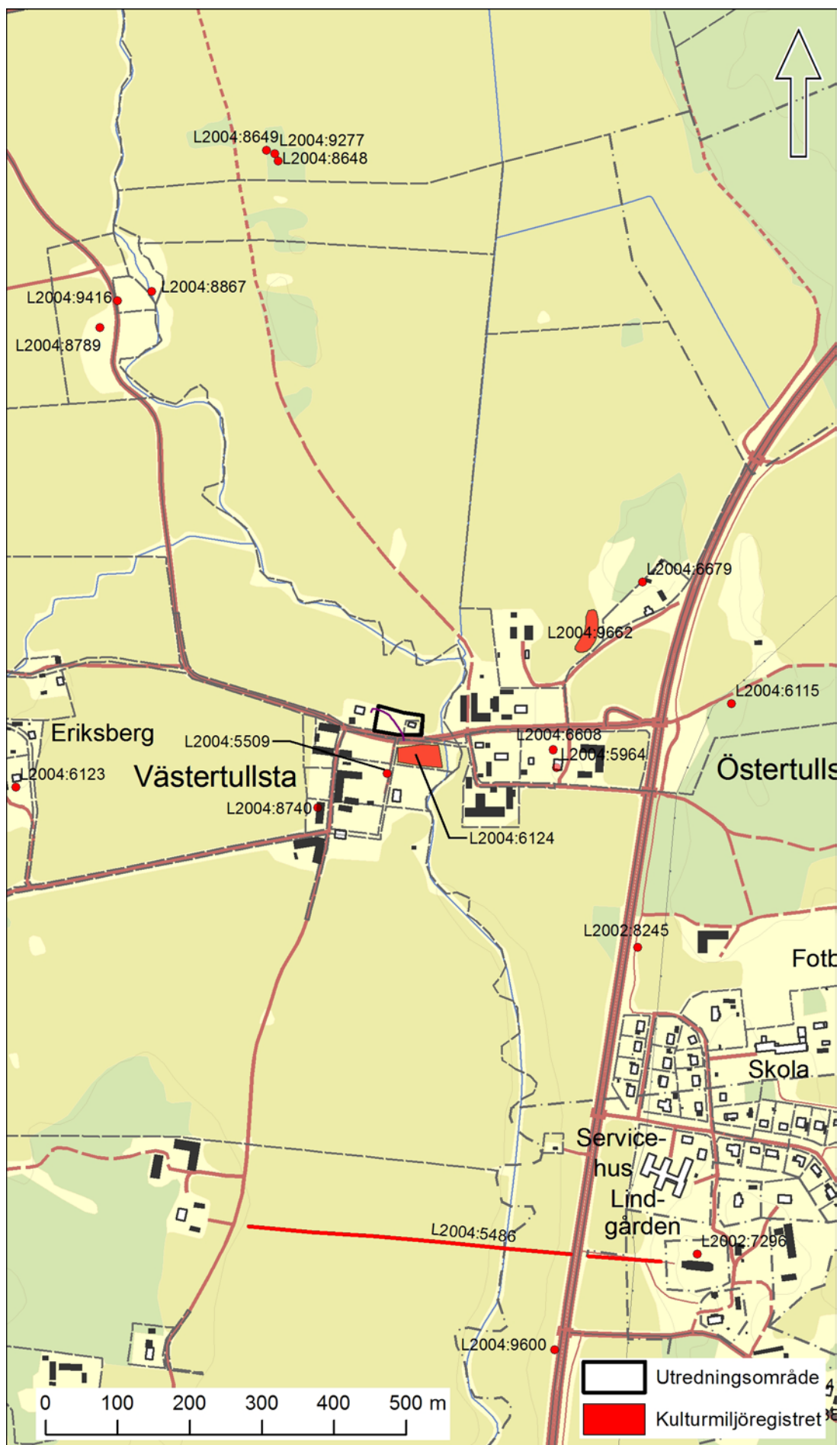
Figur 1. Karta över Tullsta med omnejd. Platsen för utredningen är markerad med rött.
Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Med anledning av planerad avstyckning av fastigheterna Tullsta 4:12 och 4:20 gav Länsstyrelsen i Västmanland Arkeologgruppen AB i uppdrag att genomföra en arkeologisk utredning i området. Syftet var att fastställa om fornlämningar skulle beröras av det planerade arbetsföretaget. De arkiv-, kart- och litteraturstudier som gjordes har tillsammans med utredningsgrävning på platsen visat att inget av antikvariskt intresse fanns inom den aktuella ytan.

Inledning

Med anledning av planerad avstyckning av fastigheterna Tullsta 4:12 och 4:20 gav Länsstyrelsen i Västmanland i uppdrag att genomföra en arkeologisk utredning i området innan marken fick tas i anspråk för den planerade bebyggelsen. Uppdraget att genomföra utredningen gick till Arkeologgruppen AB som utförde arbetsinsatsen i februari 2020. Företagare var Wilhelm Arnör och utredningen bekostades av Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Figur 2. Utsnitt ut fastighetskartan med det aktuella utredningsområdet markerat med svart ram, direkt norr om den landsväg som löper genom byn. Skala 1:8 000.

Bakgrund och kulturmiljö

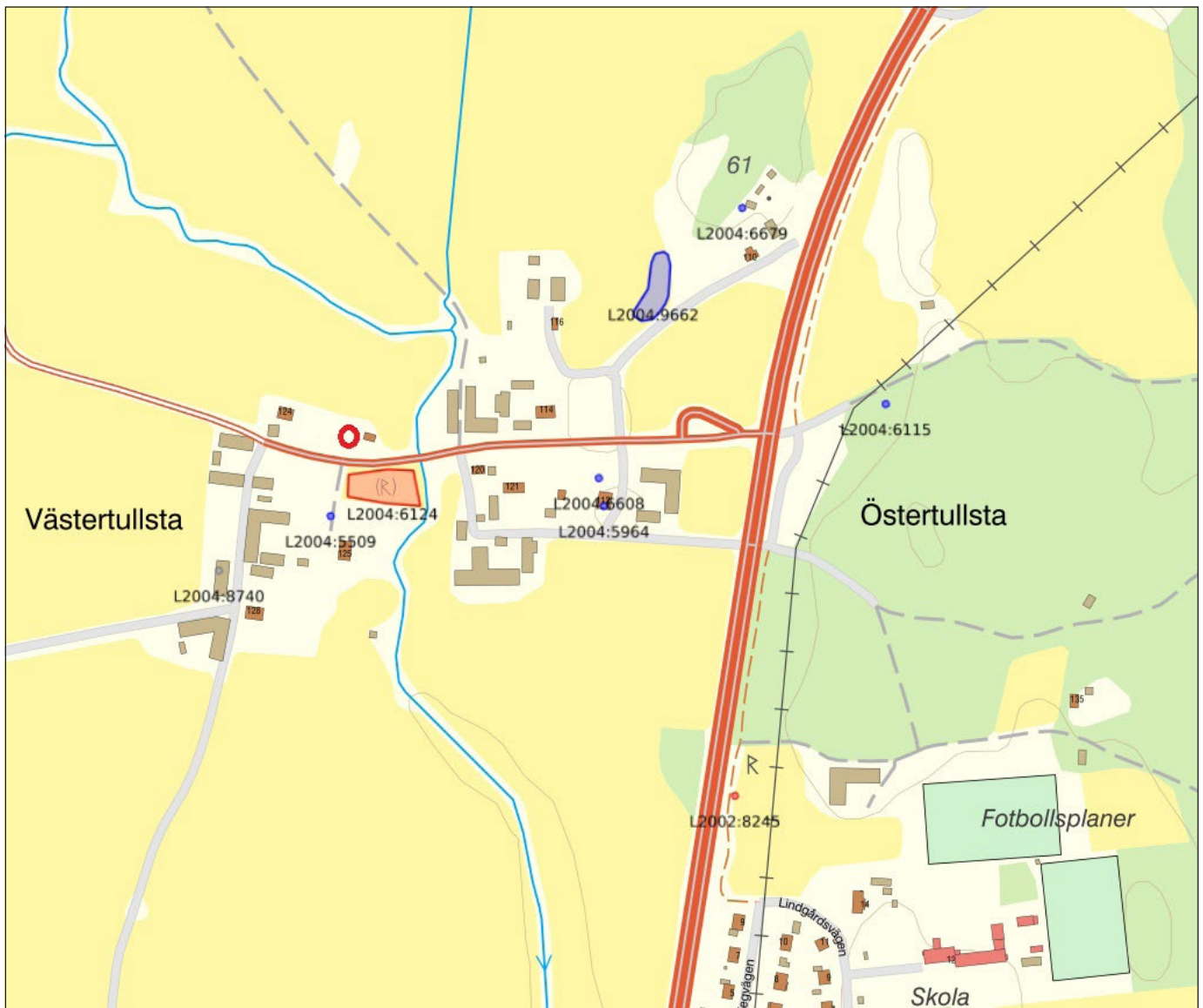
Det aktuella området ligger i ett flackt jordbrukslandskap med omfattande odlingsmarker som närmaste granne. Själva undersökningsytan återfinns på en svag förhöjning med centralt läge i den lilla byn och strax väster om Lillån som flyter genom bygden i nord-sydlig riktning. Ytan utgjordes i huvudsak av igenväxt tomtmark och var cirka 2000 kvadratmeter stor.

Direkt söder om utredningsområdet, på andra sidan vägen som löper genom byn, finns en registrerad fornlämning i form av en hyttlämning (L2004:6124). Där har vid inventeringar relativt rikligt med silverslagg hittats tillsammans med sotig jord. Enligt skriftliga källor ska det ha funnits två silverhyttor i Tullsta. År 1539 nämns Tullsta tillsammans med en rad andra mindre hyttplatser, där Konungen bestämt att alla hyttor skulle läggas ner och all smältning skulle ske inom Sala gruvas område (Granström 1940:141).

Nordöst om det nu aktuella närområdet finns ytterligare en yta med slaggförekomst (L2004:9662) med obestämbär begränsning, men med en ungefärlig utsträckning av 60x20 meter. I åkern ska finnas relativt rikligt med silverslagg. Förekomsten ska också vara väl avgränsad, då omgivningen i stort sett saknar slag. Övriga lämningar i trakten utgörs i huvudsak lägenhetsbebyggelse, husgrunder.

Figur 3. Utredningsområdet. Översikt från öster.

Figur 4. Karta med de lämningar som återfinns i Kulturmiljöregistret, samt i närhet till den nu aktuella platsen som på kartan är markerad med en röd ring, strax väster om Lillån.

Syfte och målgrupper

Syftet med utredningen är avgöra om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget. Målgrupper i detta sammanhang är Länsstyrelsen och företagaren, Wilhelm Arnör.

Metod och genomförande

Kart- och arkivstudier

Kart- och arkivstudierna genomfördes i de digitala arkiven på nätet. De omfattade en närmare genomgång av KMR (Fornreg) samt en kontroll av eventuella tidigare utredningar eller undersökningar i området. Det historiska kartmaterialet analyserades utifrån Lantmäteriets historiska kartmaterial som omfattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens arkiv samt Lantmäterimyndighetens arkiv. Statens Historiska Museums fynddatabas användes i syfte att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området. Dessutom nyttjades *Sofi* för att spåra tidiga belägg för Tullsta.

Utredningsgrävning

Utredningsgrävningen genomfördes i form av sex sökschakt som grävdes med maskin och var mellan 5,5 och 15 meter långa, bredden var cirka 2 meter. Sammanlagt grävdes omkring 130 kvadratmeter. Schaktens lägen och storlek begränsades av i utredningsområdet nergrävda elledningar samt avlopp och brunnar. Dessutom fanns i trädgården en massiv granhäck och ett tiotal fruktträd. Samtliga schakt grävdes till orörd marknivå och lades därefter igen med de uppgrävda massorna. Schakten mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotodokumenterades.

Figur 5. Schakt S104 sett från öster.

Resultat

Kart- och arkivstudier

Ett historiskt flygfoto från tiden 1955–1967 visar att det möjligen inom eller precis i gränsen till undersökningsområdet i väster stått en ekonomibyggnad i nord-sydlig riktning. Området öster om ekonomibyggnaden, och inom undersökningsområdet, har under samma period utgjort åkermark.

Den ekonomiska kartan från år 1963 visar att stora delar av utredningsområdet utgjorde en fruktträdgård, allt utom den mycket lilla tomten runt bastubyggnaden (Rikets allmänna kartverk Kila j133-11g7i64).

Häradseconomiska kartan från åren 1905–11 visar att bastun som finns i östra delen av området har tillkommit efter år 1911. Undersökningsområdet utgörs av trädgård (fruktträdgård) och åkermark hörande till gården väster om området (Rikets allmänna kartverk akt J112-83-7).

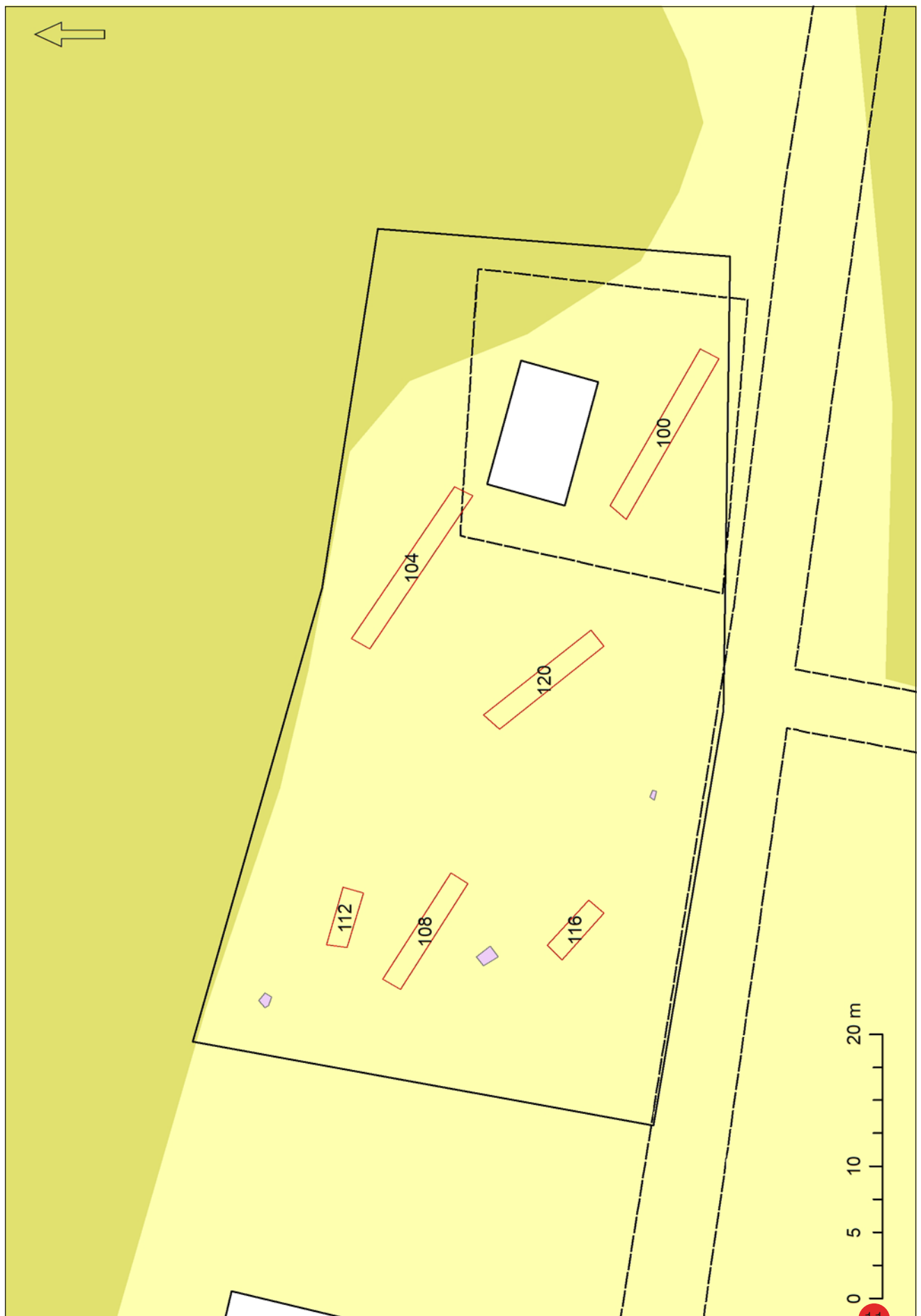
En storskifteskarta över Västertullsta från år 1765 visar att området legat som hag- eller ängsmark med en ängslada i sydöstra hörnet. Själva byn Västertullsta låg under andra halvan av 1700-talet i sin helhet söder om dagens väg. Norr om vägen fanns hag-, ängs- och åkermark (Lantmäteristyrelsens arkiv akt T24-55:3). Detta tydliggörs än mer på en karta från år 1860.

Enligt *Sofi* ska det finnas ett äldsta belägg från 6/10 1399 vad gäller Västertullsta.

Enligt fynddatabasen på Historiska Museet har man inom Tullsta ägor, ospecificerat om det rör sig om Öster eller Västertullsta, hittat två stenxor som lösfynd. En trindyxa och en yxa av Lihultstyp.

Utredningsgrävning

Alla sex schakt var av samma karaktär. Området visade sig i huvudsak utgöras av äldre åker- och trädgårdsmark. Det vill säga att det under ett tunt grästorvslager fanns mylla varierande mellan 0,1 och 0,3 meter tjockt och i botten vanligen lera. Inget av sökschakten indikerade något av antikvariskt intresse.

Figur 6. Schaktplan. Skala 1:400.

Figur 7. 1765 års karta. Skala 1:2 000.

Figur 8. 1860 års karta där byns läge söder om vägen tydligt framgår. Skala 1:2 000.

Tolkning

Inget av antikvariskt intresse kunde konstateras inom ytan, vare sig i källor eller vid utredningsgrävningen. Marken har i huvudsak varit trädgårdsmark och ängsmark.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet var att fastställa om fornlämningar skulle beröras av det planerade arbetsföretaget. De arkiv-, kart- och litteraturstudier som gjordes har tillsammans med utredningsgrävningen på platsen visat att inget av antikvariskt intresse fanns inom den aktuella ytan. Arkeologgruppen AB menar sig därmed ha fullgjort uppdraget och bedömer att inga ytterligare åtgärder är nödvändiga inom den aktuella ytan.

Referenser

Tryckta källor

Granström, Gustaf Abraham (1940). *Ur Sala gruvas historia intill 1600-talets mitt*. Västerås.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Rikets allmänna kartverk Kila j133-11g7i64

Rikets allmänna kartverk akt J112-83-7

Lantmäteristyrelsens arkiv akt T24-55:3

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning
100	15x2	0,5	Grästorv 0,1 m, grusfyllning 0,3 m, mylla 0,1 m, lera i botten
104	15x1,8	0,2–0,3	Grästorv 0,1 m, mylla 0,1–0,2 m, lera i botten
108	12x2	0,2	Grästorv på lera
112	5x2,5	0,2	Grästorv på lera
116	5x1,5	0,3	Grästorv 0,1 m, mylla 0,1–0,2 m, lera i botten
120	12x1,8	0,25	Grästorv 0,05 m, mylla 0,2 m, lera i botten

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:16

